

ОСНОВНІ ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ЗА А. МАКАРЕНКОМ

Педагогічна система Антона Семеновича Макаренка – явище складне і багатопланове. Видатний вчений збагатив світову педагогіку, здійснив великий внесок у теорію і практику виховання. У своїх творах і практичній діяльності він широко використовував надбання народної педагогічної мудрості, створивши власну методику виховання. «Виховання дітей, – стверджував А. Макаренко, – найважливіша галузь нашого життя. Наші діти – це майбутні громадяни нашої країни і громадяни світу. Вони творитимуть історію... Правильне виховання – це наша щаслива старість, погане виховання – це наше майбутнє горе, це – наші сльози» [4].

Вивчаючи його педагогічну спадщину, можна виділити такі основні педагогічні принципи:

1. принцип «виховання в колективі і через колектив»;
2. «принцип паралельної дії»;
3. принцип трудового виховання дітей і молоді;
4. принцип виховання дисциплінованості;
5. принцип естетичного виховання та ін.

Центральною ідеєю, що проходить через усю педагогічну систему А. Макаренка, є виховання особистості в колективі та через колектив. Видатний педагог розумів його не як випадкове скупчення людей, а як об'єднання їх для досягнення соціально-значущої мети у спільній праці, об'єднання, що відрізняється певною системою повноважень і відповідальності, певним співвідношенням і взаємозалежністю окремих своїх частин. Він підкреслював, що колектив учителів і колектив дітей, – це не два колективи, а один, і найперше колектив педагогічний.

На думку Антона Семеновича, колектив допомагає особистості адаптуватися в соціумі, відчутти себе його частиною, виконувати нові соціальні ролі. Саме розвиток взаємовідносин дітей, конфлікти та їх вирішення, переплетення інтересів стоять у центрі виховної системи педагога: «Відчуття того, що дитина є частиною колективу, вчить її взаємодії з іншими дітьми» [3].

Зрозуміло, що виховання в колективі готує дитину до життя в реальному світі, сповненому труднощів і випробувань, де вона готова приймати важливі рішення, усвідомлювати свої сили та не боятися їх застосовувати.

Також педагог наголошував на тому, що колектив має постійно розвиватися, назвавши це «законом руху колективу», який полягав в наступному: якщо колектив досяг певної мети, але не поставив нових завдань перед собою, наступних прагнень, то подальший розвиток такого колективу уповільнюється: «Людина не може жити на світі, якщо у неї немає попереду нічого радісного. Справжнім стимулом людського життя є завтрашня радість ... Найважливіше, що ми звикли цінувати в людині, - це сила і краса. І те, і інше визначається в людині виключно за типом її ставлення до перспектив. Виховати особистість означає виховати в неї далекосяжну мету. Можна написати цілу методику цієї важливої роботи. Вона полягає в організації нових перспектив, у використанні вже наявних, в поступовій постановці більш цінних» [3].

Важливим принципом є «принцип паралельної дії» А. Макаренка. Згідно нього вихованцеві висувають вимогу не прямо, а через колектив: Це правило “один за всіх і всі за одного” впливає на згуртованість колективу: «Він [вихованець] завжди повинен виступати перш за все як член свого колективу, як член суспільства, який відповідає за вчинки не лише свої, але і своїх товаришів» [1, с. 30].

А. Макаренко критично ставився до тих педагогів, котрі прагнули втиснути людину в стандартний шаблон. Це легше, вважав педагог, ніж виявлення особистісних якостей і схильностей. Антон Семенович виступає за таку методіку виховання, котра «надає кожній особистості можливість розвивати свої здібності, зберігати свою індивідуальність». [2, с. 169–172].

Ще одним важливим принципом виховання у педагогічній системі А. Макаренка був принцип трудового виховання дітей. На його думку, даний принцип має виховне значення лише за умови, якщо органічно пов'язаний з моральним, естетичним, фізичним та іншими напрямками виховання. Тобто, трудове виховання (праця) має бути поєднане з навчанням, грою або спортом. Під часу процесу трудової діяльності дітей, говорив А. Макаренко, треба розвивати їх уміння орієнтуватися, планувати свою роботу, з розумом ставитися до часу, до матеріалів, досягати високої якості роботи. У трудовому вихованні, на його переконання, мають бути дві нерозривні сторони: по-перше, під час процесу праці виховувати в учнів любов до неї; по-друге, формувати в них уміння і навички працювати. Виховний вплив праці можливий тільки тоді, коли вона посилює, результативна, має творчий характер, осмислена, колективна та педагогічно доцільна.

З цього принципу випливає наступний, пов'язаний з вихованням дисципліни і режиму. За А. Макаренко, дисципліна – це не засіб і не метод виховання, а результат всієї виховної системи. Це та моральна якість, котру неодмінно варто формулювати в школярів. Талановитий педагог вагомий сенс надає вихованню свідомої дисципліни, розглядаючи її в тісному зв'язку з вихованням волі, мужності й характеру. Він розробив також методіку дисциплінування: пояснення, переконання, громадська думка, авторитет старших, особистий приклад педагогів і батьків, добрі традиції школи, чіткий режим і розпорядок, різні форми заохочення і покарання. Останнє ж ні в якому разі не повинне приносити дитині моральні і фізичні страждання. Суть покарання в тому, що дитина переживає за те, що її осудить колектив, її однолітки.

Великого значення А. Макаренко надавав естетичному вихованню учнів, вважаючи, що прагнення до прекрасного закладено у людині природою. Засобами естетичного виховання він визнавав красу природи, пісні, музику, образотворче мистецтво, художню літературу, кіно, театр, чистоту й охайність у всьому, приємне навколишнє оточення, естетичне оформлення класних кімнат, естетику взаємовідносин у колективі тощо.

Варто наголосити, що ці засоби, згідно думки А. Макаренка, мають по-різному застосовуватися залежно від віку вихованця. Тобто, книги для найменших потрібно підбирати з великим шрифтом та численними яскравими, цікавими ілюстраціями. Дошкільнята мають дивитися лише ті п'єси та мультфільми, які відповідають їхньому віку. Музеї, виставки для дітей як ще один інструмент культурного виховання – не обов'язкові на думку А. Макаренка. А от підлітки мають відвідувати і галереї, і театри, читати багато книг. А найголовніше, що приклад потягу до культурного і естетичного повинні подавати самі батьки: «Добре розказана казка – це вже початок культурного виховання. Бажано, якби на книжковій полиці кожної сім'ї була збірка казок» [3].

Отже, педагогічна система А. Макаренка складна, широка і неоглядна, тому охопити та розглянути її повністю доволі складно, але, дослідивши аспекти теоретичної та практичної діяльності знаменитого педагога, ми змогли виділити найголовніші педагогічні принципи його виховної системи, якими користується і вдосконалює сучасна українська педагогіка.

Список використаних джерел

1. Макаренко А. С. Избранные произведения. Москва : Учпедгиз, 1946. 310 с.
2. Макаренко А. С. Общие вопросы теории педагогики. Сочинения в 7-ми т. Москва, 1958. Т. 5. 558 с.

3. Макаренко А. С. Педагогическая поэма. Москва : ИТРК, 2003. 736 с.
4. Макаренко А. С. Твори: в 7 т. Київ : Радянська школа, 1976.

Юлія СІМОНЕНКО

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ ТА САМОВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Дитину виховують не в певний період, не частково - це здійснює кожна мить життя і кожен куточок землі, кожна людина з якою особистість стикається. Природні здібності дитини не відповідальні за кінцевий результат виховання і формування особистості, жодного людського таланту природа не відшліфує – вона лише закладає, а процес удосконалення лягає на плечі батьків, вчителів та суспільства. Василь Олександрович Сухомлинський віддав дітям своє життя, до останньої хвилини його не покидала жага педагогічної творчості.

Метою даної статті є висвітлення провідних ідей і думок Василя Сухомлинського на теорію і практику виховання.

Процес формування гармонійно розвиненої особистості залежить перш за все від виховання в дитинстві. Основними критеріями його є дисципліна, відповідальність перед суспільством і самим собою – перед власною совістю. Василь Олександрович, проаналізувавши труднощі плекання своїх вихованців у роки від дитинства до юності переконався, що дуже важко виховувати підлітків, в яких надто легко відбулося виховання в дитячі роки. Всім відомий вислів – «Діти – радість життя» - глибокий сенс, але й чимала суперечність. У дитинстві закладається людський корінь [2, с. 291]. Дитина наслідує батьків на новій основі, вони вкладають у неї найвищі людські якості, і тільки тоді, вона дійсно може стати джерелом радості життя. Результат виховання в період до юності необхідний не тільки для сьогодення, а й з розрахунком на майбутнє, тож потрібно робити все для того, щоб сформувати тонкість і емоційну культуру сприйняття світу – пізнання людини, здатність до переживань та почуттів, поваги до себе та відчуття власної гідності. Таким чином, спираючись на погляди В.О. Сухомлинського стосовно виховання в дитинстві, необхідно зберегти тепло душі і серця дитини, не використовувати жорстких засобів покарання з прикладанням фізичної сили, адже це є першим показником того, що батьки безкультурні та безсилі, потрібно дітям приділяти достатньо уваги, поважати їх як особистість та бути просто другом. Інакше підлітки, які мали таку систему виховання, часто виростають жорстокими, безсердечними, вчиняють правопорушення.

В.О. Сухомлинський детально розглядає сімейно шкільне виховання, адже кожен із батьків хоче, щоб їхня дитина була добре вихована, але, на жаль, не всі знають як це зробити. І батькам, і вчителям слід усвідомити, що окремо сім'я і школа не зможуть справитися з таким складним завданням – формування особистості. Вони повинні розуміти, що вчитель – це не просто людина, яка передає знання, це – творець майбутньої особистості своєю майстерністю, вміннями, мистецтвом давати приклад іншим. У процесі виховання беруть участь багато сил, найбільш значний має матір, але в цілому на перше місце ставиться сім'я, потім педагог зі своїм життєвим досвідом, інтелектуальними та естетичними цінностями, також впливає оточення, колектив, друзі. Наприклад, за розумове виховання відповідальність несе не тільки школа, дуже багато зусиль може і повинна зробити також сім'я, для того щоб діти були розумні, мудрі та чесні. Василь Олександрович наголошує на самій особистості вихованця, тобто на самовихованні.

Дослідивши праці В.О. Сухомлинського, бачимо, що початком для самовиховання є усвідомлення своєї совісті. «Життя переконало – перший і найбільш відчутний